

Grundlagsutskottet

Justitiekanslerns i statsrådet berättelse för år 2020

INLEDNING

Remiss

Justitiekanslerns i statsrådet berättelse för år 2020 (B 17/2021 rd): Ärendet har remitterats till grundlagsutskottet för betänkande och till utrikesutskottet, finansutskottet, revisionsutskottet, förvaltningsutskottet, lagutskottet, kommunikationsutskottet, jord- och skogsbruksutskottet, försvarsutskottet, kulturutskottet, social- och hälsovårdsutskottet, ekonomiutskottet, underrättelse-tillsynsutskottet, framtidsutskottet, arbetslivs- och jämställdhetsutskottet och miljöutskottet för utlåtande. Tidsfrist: 1.12.2021.

Utlåtande

Utlåtande har lämnats av
- lagutskottet LaUU 19/2021 rd

Sakkunniga

Utskottet har hört
- justitiekanslern i statsrådet Tuomas Pöysti, Justitiekanslersämbetet
- biträdande justitiekansler Mikko Puumalainen, Justitiekanslersämbetet.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

(1) Enligt 108 § 3 mom. i grundlagen ger justitiekanslern årligen till riksdagen och statsrådet en berättelse om sina ämbetsåtgärder och sina iakttagelser om hur lagstiftningen följs. Justitiekanslerns berättelse för 2020 överlämnades till riksdagen i augusti 2021. Ärendet remitterades till grundlagsutskottet, som de andra fackutskotten fick lämna utlåtande till. Riksdagens lagutskott gav ett utlåtande i ärendet (LaUU 19/2021 rd).

(2) I enlighet med väletablerad praxis har grundlagsutskottet i behandlingen av berättelser från justitiekanslern i statsrådet och riksdagens justitieombudsman vanligen inte särskilt tagit ställning till de högsta laglighetsövervakarnas enskilda avgöranden eller ställningstaganden (se t.ex. GrUB 11/2021 rd, stycke 13 och de betänkanden som det hänvisas till där, GrUB 16/2020 rd,

Betänkande GrUB 1/2022 rd

GrUB 5/2018 rd, GrUB 1/2017 rd, GrUB 3/2016 rd och GrUB 8/2015 rd). Utskottet har betonat laglighetskontrollens oberoende och har således inte heller konstitutionellt ansett det vara helt korrekt att riksdagens fackutskott i sina utlåtanden till grundlagsutskottet behandlar enskilda klagomålsavgöranden (GrUB 16/2021 rd, stycke 18).

(3) Grundlagsutskottet inskräper dessutom, precis som tidigare, att utskottets uppgifter läggs fast i 74 § i grundlagen och andra grundlagsbestämmelser och att utskottet inte tar upp enskilda medborgares skrivelser till behandling (PeVP 13/2019 vp, § 10, se även PeVP 95/2018 vp, § 14). Enskilda medborgares begäranden om undersökning och omprövning eller klagomål och andra liknande skrivelser till utskottet som gäller justitiekanslerns verksamhet föranleder alltså inga åtgärder i utskottet. Utskottet betonar att det inte är en besvärinstans i fråga om justitiekanslerns avgöranden med anledning av klagomål (se även GrUB 16/2021 rd, stycke 4).

Berättelsens huvudsakliga innehåll

(4) I den allmänna översikten i berättelsen presenteras justitiekanslerns uppgifter och befogenheter. Dessutom redogörs det bland annat för justitiekanslersämbetets organisation och ekonomi. Vidare redogör berättelsen för justitiekanslerns övervakning av lagligheten i presidentens och statsrådets ämbetsåtgärder, övervakningen av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, övervakningen av advokater, offentliga rättsbiträden och rättegångsbiträden med tillstånd samt laglighetskontrollen av myndigheter och andra som sköter offentliga uppgifter för varje enskilt förvaltningsområde. I slutet av berättelsen ingår statistiska uppgifter om justitiekanslersämbetets åtgärder och arbetssituation.

(5) Berättelsen innehåller som vanligt inledande ord av justitiekanslern och biträdande justitiekanslern. I sitt anförande granskar justitiekansler Pöysti covid-19-pandemin. Biträdande justitiekansler Puumalainen anförande behandlar för sin del justitiekanslerns roll i upprätthållandet och utvecklandet av rättsstaten. Grundlagsutskottet anser att temana för båda anförandena är centrala med avseende på laglighetskontrollen.

Hanteringen av coronapandemin ur rättslig synvinkel

(6) Huvudtemat för justitiekanslerns berättelse är en fungerande demokratisk rättsstat under undantagsförhållanden och i den normala vardagen. Coronapandemin har här en central roll. Pandemin påverkade under året inte bara verksamheten inom de olika förvaltningsområdena utan också justitiekanslerns verksamhet och laglighetskontroll.

(7) Justitiekanslern säger i sitt anförande att krisledningen är en omfattande lagberedningsuppgift i Finland. År 2020 lämnades 265 propositioner till riksdagen. Enligt justitiekanslerns berättelse anknöt 99 av dem direkt till covid-19-epidemin. I berättelsen betonas att smidigheten och resurserna i lagberedningen samt i lagstiftningsarbetet i riksdagen och statsrådet, som bereder propositionerna till riksdagen, är ytterst viktiga vid krisledning.

(8) Lagutskottet har i sitt utlåtande om justitiekanslerns berättelse bland annat betonat att det väsentliga vid tryggandet av kvaliteten på lagberedningen är att se till att det finns tillräckliga resur-

Betänkande GrUB 1/2022 rd

ser (LaUU 19/2021 rd, s. 2). Även grundlagsutskottet anser att detta är synnerligen viktigt (se även GrUU 19/2016 rd, s. 2—3).

(9) Justitiekanslern tangerar i sitt anförande också frågan om huruvida bestämmelserna i beredskapslagen och lagen om smittsamma sjukdomar är tillräckliga och lämpliga med avseende på covid-19-epidemin. Justitiekanslern anser det vara viktigt att utvecklingsbehoven inom lagstiftningen sammanställs utifrån de aktuella undantagsförhållandena genast då krissituationen har blivit lugnare. Enligt justitiekanslern är det nödvändigt att beredningen görs med noggrant övervägande och på bred front men raskt, till exempel i en parlamentarisk kommitté.

(10) Också grundlagsutskottet har uppmärksammat behoven av att ändra lagstiftningen. Utskottet anser att om epidemin drar ut på tiden bör de ändringar som eventuellt behövs i lagstiftningen för normala förhållanden inledas (se GrUB 17/2020 rd, s. 4). Det är dock motiverat att föreskriva om bestående ändringar först under normala förhållanden och efter noggrann beredning (GrUU 14/2020 rd och GrUB 11/2020 rd). Utskottet har betonat behovet av en totalreform av lagen om smittsamma sjukdomar och framhållit att det i reformen finns skäl att särskilt beakta de regleringsbehov som den pågående pandemin lyfter fram (GrUU 9/2021 rd, stycke 17).

(11) Grundlagsutskottet har dessutom fäst statsrådets uppmärksamhet vid behovet av en omfattande och grundlig granskning av bestämmelserna om undantagsförhållanden i grundlagen och beredskapslagen efter att undantagsförhållandena har upphört. Enligt utskottet bör lagstiftningsreformer som gäller förfarandet inte genomföras utan en grundlig efterhandsgranskning av de erfarenheter som gjorts under undantagsförhållandena. För att trygga grunderna för rättsstaten under undantagsförhållanden krävs en stabil och välfungerande lagstiftning (GrUB 11/2020 rd, s. 6—7). Utskottet understryker vikten av de ovannämnda omständigheterna.

Handläggning av klagomål

(12) Under året anhängiggjordes 2 844 klagomål vid justitiekanslersämbetet. Dessutom inleddes 883 övriga laglighetskontrollärenden. Under året avgjordes 2 674 klagomål. I slutet av året fanns det 34 anhängiga klagomålsärenden som varit under behandling i mer än ett år. Jämfört med 2019 ökade antalet inkomna och avgjorda klagomål med mer än en tredjedel.

(13) Grundlagsutskottet fäster uppmärksamhet vid en inkommen utredning om den ökade arbetsmängden inom laglighetskontrollen. Utskottet ser det som viktigt att det avsätts tillräckliga resurser för laglighetskontrollen.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Grundlagsutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner ett ställningstagande med anledning av berättelse B 17/2021 rd.

Betänkande GrUB 1/2022 rd

Utskottets förslag till ställningstagande

Riksdagen har ingenting att anmärka med anledning av berättelsen.

Helsingfors 23.2.2022

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Johanna Ojala-Niemelä sd
vice ordförande Antti Häkkänen saml
medlem Bella Forsgrén gröna
medlem Maria Guzenina sd
medlem Petri Honkonen cent
medlem Olli Immonen saf
medlem Hilikka Kemppi cent
medlem Mikko Kinnunen cent
medlem Anna Kontula vänst
medlem Mats Löfström sv
medlem Jukka Mäkynen saf
medlem Sakari Puisto saf
medlem Wille Rydman saml
medlem Heikki Vestman saml
medlem Tuula Väättäinen sd
ersättare Johannes Koskinen sd.

Sekreterare var

utskottsråd Liisa Vanhala.